

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK füzetek
az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa

IX. évfolyam 99. szám
2005. május

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék,,”
(*Vörösmarty Mihály*)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor - hívottan és hívatlanul - mindenkit szeretettel vár a
Budapest V. Semmelweis utca 1-3. I. emeleti zeneterembe

Részletek Narehaci Szent Gergely imájából

„...Urunk és megbékítőnk...”

„...Általad, aki kinyilatkoztattad az Egy Istenség hármasság személyiségét, akik közül egy Te vagy, ó Felfoghatatlan. Általad és a Te közvetítésed által a pátriárkák, vagyis a látók törzsokeinek nemzetsege hirdetett Téged minden elmúlt és jövendő dolgok látásával...”

A Szentháromság titka nem volt egészen világos az ószövetségben, még ha voltak is utalások a Lélekre, ez teljes mértékig az újszövetség, a kereszténység tanítása, mely pünkösdkor vált teljessé. Jólehet a Lélek ihlette a pátriárkákat, helyesebben a prófétákat, akik szóltak a világ teremtéséről, s jövendöltek olyanokról, melyek Jézusban teljessétek be.

Dr. Sasvári László

* * *

Lapunk az interneten: www.magyar-orm.axelero.hu honlapon olvasható
Elektronikus levélcímünk (E-mail): magyar.ormeny@axelero.hu

* * *

Az eltört genocídium
90 éve történt: az agyonhallgatott örmény népirtás

„A törökök a gondosan kidolgozott tervnek megfelelően elkobozták az örmények vagyonát, elűzték őket szülőföldjükről, városaikból és falvaikból, s külön csoportokban felfegyverzett hóhérok kíséretében haláltáborokba, Mezopotámia sivatagaiba hajtották” - olvasható azon a kiállítás tablón, melyet az Örmény Genocídium 90. évfordulója alkalmából rendezett megemlékezésre állítottak ki Budapesten, a MTA Vári épületében, 2005. április 23-án.

A megdöbbentő képanyag mellett a tájékoztató szöveg őszintén feltárja a 90 évig agyonhallgatott örmény népirtás különböző módozatait. „1915. áprilisában a török kormány megkezdte az ország egész területére kiterjedően az örmény nép szervezett, felülről irányított kiirtását. Hat hónap alatt elérte az egy-milliót a legyilkolt örmények száma. A mészárlás módjaira az újkori történelemben nincs példa” - állapította meg *Herbert Adams Gibon*, az USA-ból.

A sokak számára ismeretlen népirtást a következőképp hajtották végre: „Április 24-én egyetlen éjszaka összeszedték, majd száműzték és vadállati módon kiirtották csaknem az egész örmény értelmiséget - több, mint 800 embert: írókat, tudósokat, művészeket, tanítókat és másokat - ezzel levágták a nép fejét és megsemmisítették ellenállásra képes értelmét.”

E megdöbbentő történelmi tragédiára emlékeztek örmények és nem örmények 2005. április 23-án Budapesten, az MTA Vári Kongresszusi Termében. Az Országos Örmény Önkormányzat által szervezett megemlékezés koszorúzással kezdődött. A tanácskozás résztvevői tisztelegtek az elhunyt áldozatok előtt az Örmény Keresztkónél.

- A kereszténység és az üldözöttség az igazi kapocs a mi két kis népünk, nemzetünk (magyarok, örmények) között. Mindkét nép korán elkötelezte magát a kereszténység mellett, ennek köszönhette fennmaradását, még ha rengeteg üldözés érte is őket a nagy távolság ellenére jórészt ugyanazon népek által - mondta *Szongoth Gábor*, az Országos Örmény Önkormányzat alelnöke az ünnepi megemlékezésen. Hangsúlyozta: Az emlékezést méltóvá teszi, hogy az ünnepi műsort közösen tervezték és adják elő a több, mint 700 éve és a közelmúltban elvándorolt örmények. Mint mondta: A megemlékezéssel és az ünnepi műsorral tisztelettel adózunk az örmény vértanúk iránt, egyben reménykedünk, hogy a Magyar Parlament még ebben az évben egyértelműen állást foglal a genocídium ügyében.

Mádl Ferenc köztársasági elnök XVI. Benedek pápa beiktatása miatti elfoglaltsága következtében levélben köszöntötte a résztvevőket: - Amikor az örménységet ért tragédiára, a népirtás során elpusztítottak és a szülőföldjükről elűzöttek millióira emlékezünk, nem lehet határa megrendültségünknek. Amit az örmények genocídiumának nevezünk, hosszú folyamat végpontja volt - olvasható a levélben.

-A XIX. század vége felé a súlyos válsággal küszködő török birodalom mind gyakrabban tett kísérletet arra, hogy felszámolja az uralma alatt élő, de keresztény hitű örménységet. 1914. májusától már folytak az örménység elpusztítását célzó előkészületek. Törökország előtt nem volt ismeretlen a nagyhatalmak célja, hogy az egykori birodalmat érdekeltségei szerint felosszák. Ez erősítette fel annak igényét, hogy ne ériék be a területükön élő örmények kiirtásával, hanem 1918-ban megtámadják Kelet-Örményországot, és azt bekebelezzék. Európa figyelmét eközben lekötötték az I. világháború eseményei. A világ nem tudott, vagy nem akart tudni az örménység ellen elkövetett szörnyűségekről - állapította meg levelében a köztársasági elnök. Majd így folytatta: - A háború után Törökország arra kényszerült, hogy felelősségre vonja a mézárások fő bűnöseit. Sokukat elítélték, a tömeggyilkosságok felelősei közül többet kivégeztek. Ezt követően azonban a hallgatás évtizedei következtek. Nem csupán a török kormány igyekezett elfeledtetni a világgal az örménységet ért tragédiát, de miután a sztálini tisztogatásoknak közel 300 000 polgár esett áldozatul, évtizedeken át az 1920-ban a Szovjetunióhoz csatlakozott Örmény Köztársaságban is hallgattak a történekről. Csak Sztálin halálát követően kerülhetett sor arra, hogy az örménységet sújtó, és közel két és félmillió áldozatot követelő népirtás 50. évfordulóján tartott megemlékezéssel és a Jerevánban emelt emlékművel az örménység tudatosítsa a nagyvilággal a népirtást, melynek módszereiről, mint arra sokan hivatkoznak, Hitler és Sztálin is ötleteket merített.

Mádl Ferenc levelében leszögezi: - A nemzetközi közvélemény a nyolcvanas években tudatosította a történeteket. Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága 1985-ben, az Európa Parlament Politikai Bizottsága 1987-ben, majd ennek nyomán az Amerikai Egyesült Államok, Franciaország, majd az orosz, belga, bolgár, görög, argentin, svájci parlament, a Vatikán nevében II. János Pál pápa ítélte el az örmény genocídiumot. Hazánk köztársasági elnöke e sorokkal zárta levelét: - Magyarország történelme során mindig készséggel fogadta be az örménységet is. A hozzánk származottak közössége tehetségével és szorgalmával igaz megbecsülésnek örvendhetett. Az örmény népet ért bűnt már nem lehet meg nem történtté tenni. Amikor korábban az örménységet ért mérhetetlen veszteségek előtt hajtottam fejet, II. János Pál pápának Örményországi útján elhangzott szavait idéztem: „Tekints le Urunk e Föld népére, amely már oly régóta beléd helyezte bizodalját. E népre, amely nagy szenvedésen ment át, de hűsége sohasem szenvedett csorbát. Törölj le szemükről minden könnyet, és add, hogy XX. századi haláltusájuk után megkapják az örökké tartó élet aratását.” Mádl Ferenc az örménység „teremtő hitében” bízva zárta emelkedett sorait.

Aram Barsegian, az Örmény Köztársaság rendkívüli és meghatalmazott konzul-helyettese köszönetet mondott a Magyar Köztársaságnak mindazért, amely az ünnepi eseményen történt. Hangsúlyozta: Számos ország már elismerte a genocídium tényét, amiért külön hálát mondott. Reméli: Magyarország is hamarosan gazdagítja ezen országok sorát. Végezetül köszönetét fejezte ki Magyarországnak mindazért, amit az örményekért tett, a két állam között fennálló kapcsolatért.

- Szeretnék hinni abban, hogy az emberiség tanul bűneiből. Szeretném remélni, hogy nem ismétlődik meg újra és újra a gyilkos örültség rohama - mondta *Mesterházy Attila*, az Ifjúsági, Családügyi, Szociális, és Esélyegyenlőségi Minisztérium politikai államtitkára beszédében, majd így folytatta: - A XX. század a népirtások százada volt. E század, melyben születünk, megteremtette az autógyártást, a komputereket és mindazokat a vívmányokat, melyek ma életünk meghatározó részei. De a XX. század a vér, a könny és a

gonoszság százada is volt, mely az örmény népirtással kezdődött. Becslések szerint másfél millió ember kiirtásával, civilek elleni háborúval, asszonyok, öregek, gyermekek lemészárlásával.

A politikai államtitkár kijelentette: - Az I. világháború után, az örmények ellen elkövetett gaztetek hatására született meg „az emberiség elleni bűnök” kifejezés. Úgy tűnhetett: a világ felfogta végre, hogy gátat kell szabni az örületnek. Hogy többet nem engednek sehohly etnikai alapú leszámolásokat, mert az emberiség az ellene elkövetett bűnöket keményen megtorolja. Ha így történt volna, talán nem hiába ontják véruket az ártatlanok. De ez a halálos kor: „a gyilkos nacionalizmus járványa” mindig előbukkan. Talán orvosi laboratóriumoknak, kutatók ezreinek kellene keresni az ellenszerét, mert ez csakugyan nem lehet más, mint betegség. Valami járványos, a koleránál, himlőnél, az AIDS-nél pusztítóbb, iszonyú kor... A népirtásokat nem szörnyeteg külsejű szörnyetegek követik el, hanem családapák, politikusok, katonák és egy ügy harcosai - állapította meg. Mesterházy leszögezte: - Nincs olyan ügy, nincs olyan eszme, amely népirtást igazolhatna! Mindez nyilvánvaló a számunkra, de a gonosszal fertőzött elme számára egyáltalán nem az. A gonosz vírusa a hazaszeretetből nacionalizmust alakít, az idegengyűlöletet. Nincs mentség!

Végezetül Mesterházy Attila hangsúlyozta: - Amikor emlékezünk, és nem hagyjuk, hogy az örmények tragédiája feledésbe merüljön, az nem csak a kegyelem gesztusa, hanem az önvédelemé is. Mert amíg csakugyan nem találják meg tudósok e gyilkos indulat kórokozóját, és nem tudja az emberiség oltásokkal megelőzni a népirtások járványát, valahogy úgy, ahogy a Pestist fékezte meg, addig nincs más fegyverünk ellene, mint az emlékezés. Emlékezni az áldozatokra, az őket halálba küldő hamis szólásokra, és cinikus parancsokra. Mert nem számokról, statisztikákról van szó, hanem emberekről, akik olyanok voltak, mint mi. Tudják ezt a fertőzöttek is. Ezért olyan nagy divat a történelemhamisítás a körökben olyankor, amikor nem vehetnek fegyvert a kezükbe. Ezért tagadják az örmény genocídium létét, ezért tagadják a Holokausztot....Ahogy Lászlóffy Aladár 'Képzeltbeli ásatás' című művében írja: Ez az egyetlen, ami az embernél is erősebb: 'a megőrző emlékezet'. A világ nem felejtheti el a nagy gonoszsgát: az örmény genocídiumot.

Ezt követően *Dr. Dzsotjanné Krajcsir Piroska* történész igazsgát feltáró előadása következett az örmény népirtás körülményeiről és okairól. - Április 24-e nem a genocídium kezdete. A népirtás már sokkal előbb elkezdődött. E napon tartóztatták le és fogdosták össze a konstantinápolyi örmény értelmiséget: tudósokat, költöket, papokat, képviselőket, jogászokat, orvosokat, mindazokat, akik a Törökországban élő örménység elitjét képviselték. Őket egyrészt köztereken kivégezték, másokat pedig az ország belső részébe irányították, és ott végezték ki. Április 24-e: a törökországi örménység lefejezése - állapította meg a történész asszony. Mint mondta, maga a genocídium korábban kezdődött. Miután Törökország belépett a háborúba, elsősorban az örmény férfiakat hívták be katonának. De ez csak ürügy volt az összeszedésükre, mert fegyvert nem adtak a kezükbe. Mint munkaszolgálatosokat, miután elvégezték a rájuk bízott munkát, tömegesen kivégezték.

- Az örmény népirtás tervszerűen készült. Ezen események után kezdődött, felsőbb utasításra az örmények kiirtása. A forgatókönyv mindenütt azonos volt. Falragaszokon hirdették ki a lakosság áttelepítését, amely csak az örményekre vonatkozott. Néhány órát, vagy napot engedélyeztek, hogy az ingóságait összeszedjék. Ezt követően felmálházva indultak el a sivatagba. Gyakran meg sem várták, hogy a város határához érjenek, már elkülönítették a férfiakat a nőktől. Leöldösték őket, legtöbbször az asszonyok és gyermekek szeme láttára, majd a férfi erő nélkül maradt csapatot hajtották az ország belsejébe. A szebb nőket kiválogatták. Vagy tömegesen megerőszakolták őket, vagy eladták háremekbe, bordélyházakba, vagy rabszolgáknak. A gyermekeket minden esetben elszakították a nőktől, gyakran ott helyben leölték, sziklákhöz csapdosták vagy folyóvízbe dobták őket. Kevesen menekültek meg. Sokan öngyilkosságot kíséreltek meg az Eufrátesz vagy a Tigris habjaiban lelve halálukat. A lemaradókat nem kímélték, tömegesen kivégezték őket. Az utakat ebben az időben a hullák sora borította - tárta fel az eddig elhallgatott tényeket *Dr. Dzsotjanné Krajcsir Piroska*.

A történész asszony kijelentette: - Az hogy az örmények szabadságjogokat, autonómiát akartak maguknak, nem lehet elég ok arra, hogy egy egész népet kiirtsanak...

Az Örmény Genocídium 90. évfordulója alkalmából rendezett megemlékezés színvonalas kulturális műsorral zárult. A fellépő művészek között szerepelt Agárdy Gábor, örmény származású Kossuth-díjas színművész, a Nemzet Színésze, Lászlóffy Aladár Kossuth-díjas költő, Kirkósa Orsolya, a Magyar Állami Operaház magánéneke, valamint Várady Mária színművész. Agárdy Gábor édesapja a népirtás elől menekült Erdélybe, majd onnan került Szegedre, ahol találkozott későbbi feleségével.

Külön említést érdemelnek az örmény művészek. Név szerint: Gurgen Hovszepjan, a Pozsonyi Nemzeti Opera magánénekes, Szejran Avagjan, a Jereváni Kamarakórus magánénekes, valamint Gavrus Hovszepjan, Hajk Jeremjan, Vacse Pasinjan, továbbá Udumjan Lilit és Flórián Antal műsorvezetők.

Aznap délután az Örmény Genocídium emlékére kiállítás nyílt az Örmény katolikus templomban, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szervezésében. A megemlékezés szentmisével és Halotti liturgiával zárult.

Április 23-án délelőtt 10 órakor soha nem látott tömeg vette körül a Dunaparti Örmény Keresztkövet. Sok szervezet és magánszemély hozta el koszorúját, leróni kegyeletét az áldozatok emlékműve előtt Örményországból és hazánkból. Öröm volt látni a sok gyermeket és fiatalt, mert az emlékezésnek vannak folytatói. Nem szabad kihunyini hagyni az emlékezet lángját.

Április 23-án du. 16, 45 perckor nyitotta meg *dr. Issekutz Sarolta* az *Emlékkiállítás az örmény genocídium 90. évfordulójára* című tárlatot az Örmény Katolikus Templom előterében. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által rendezett kiállítás két részből áll. Első részében *Szabó László* fotóművész *Musza Dagon* készült fotói láthatók, amelyek az egyesület által kiadott emléknaptárt díszítik, *Lászlóffy Aladár* Kossuth díjas költő verseivel. A második részében *Vákár Tibor* építészmérnök és képzőművész *Ararát szimfónia* című grafika sorozata látható másolatban, mellyel a 3 évvel ezelőtt elhunyt neves művészre, az egyesület egyik alapító tagjára is emlékeztünk. Zsúfolásig megtelt Isten háza az egyesület hívására és közösen emlékeztünk az eltitkolt népi áldozataira. Az ezt követő örmény katolikus emlékmisét - melyet *Leszkovszky Pál* atya celebrált - követő szeretetvendégség meghittsége kellemes beszélgetésekre is lehetőséget adott.

Frigyesy Ágnes

* * *

Népi áldozat

A 2004. év végén az Országos Örmény Önkormányzat elhatározta, hogy 2005 tavaszán nagyszabású megemlékezést tart az Örmény Genocídium 90. évfordulója alkalmából. Megemlékezést minden évben tartottak többet is vidéken és Budapesten, azonban közös megemlékezést még nem tartottak. Az idei emlékműsort közösen szervezték, finanszírozták és adták elő a 700 éve elvándorolt és Erdélyen át betelepült, valamint az újabban letelepült örmények. Minden méltó volt az alkalomhoz: a helyszín, a körülmények, a megjelentek, az előadók és főleg a művészek. A helyszín a MTA budavári palotája volt, amely számos országgyűlésnek adott helyet és ahol 1990-ben — *Göncz Árpád*, akkori köztársasági elnök meghívására — a nemrég elhunyt *II. János Pál pápa* találkozott a kultúra és a tudomány hazai képviselőivel. A virágokkal és zászlókkal feldíszített nevezetes teremben a Genocídium megrázó eseményeit bemutató tablók mellett kényelmesen elfért a több, mint kétszáz érdeklődő. Megjelent Mesterházy Attila az Ifjúsági, Családügyi, Szociális és Esélyegyenlőségi Minisztérium államtitkára; az örmény alkonzul; a görög nagykövet; a NEKK képviselője és számos más neves személyiség. Többen érkeztek Örményországból és Erdélyből is. Mádl Ferenc köztársasági elnök ígérete ellenére nem tudott eljönni, mivel az új pápa beiktatásán vett részt, megemlékező levelét *Korbuly Péter*, a Magyar Rádió bemondója olvasta fel. Beszédet mondott *Mesterházy Attila*, az örmény alkonzul és az Országos Örmény Önkormányzat két alelnöke is. *Dzsotjanné Krajcsir Piroška* kiváló történeti áttekintést adott, amelyet korabeli dokumentumok vetített képeivel illusztrált. *Lászlóffy Aladár* Kossuth-díjas költő erre az alkalomra írt esszéjét olvasta fel és ezzel fejeződött be az első rész.

A műsor második részében kiváló örményországi, erdélyi és hazai művészek léptek fel, előadásuk színvonala szinte egymást múlta felül. Ilyen kvalitású művészek ritkán lépnek egymás után színpadra, különösen örmény ihletésű műsorral. *Agárdy Gábor*, a Nemzet Színésze olyan átéléssel, csodálatos érettséggel adta elő a *Musza Dag* befejező részét, amire csak egy 83 éves örmény művész képes.

A kissé hosszúra sikeredett megemlékezést színvonalas fogadás zárta a Jakobinus teremben, ahol a bőseges ételek és italok mellett alkalom nyílt a baráti beszélgetésre is.

Reméljük ez csak a kezdet és a 100. évfordulóról is ilyen méltó keretek között emlékeznek meg a hazai örmények!

Szongoth Gábor

* * *